

del seu derivat diminutiu *CÜSCÜLÍCÜLA surti *coscolla* per dissimilació i que d'aquest forma bàsica es vagi extraure després el nom dels *coscons*; CUSCULIUM no és, però, un mot verament llatí sinó hispànic i d'arrel pre-latina no itàlica, cosa que deixa un marge d'incertitud i alhora pot explicar l'aplicació a plantes diverses, i altres detalls. □ 1.ª doc.: *coscoll*, 1507; *coscó*, 1752; com a noms propis es troben ja *Coscoll*, *Coscolla*, *Coscollola*; en els Ss. XI a XIV.

Com que el DCEC (I, 922-23) va renovar i ampliar la base de l'estudi d'aquesta família, extractarem aquell article dedicat al cast. *coscojo* i també al cat. *coscoll*, que en formen els membres principals: «*Coscojo* 'agalla produïda per el quermes en la encina coscoja' apareix primer en Covarrubias (1611) y Oudin, *coscoja* en *A. de Pal.* (1490) i Nebrija (c. 1495).

»El lat. CUSCULIUM sólo está en Plinio, con alusión a la riqueza que los españoles sacaban de la grana del quermes;¹ de sus noticias y de las de Dioscórides (IV, 48) se deduce que la coscoja se hacía entonces sobre todo en Asia Menor y en la Península Ibérica, menos en África y en Cerdeña, pero la más afamada era la que se cosechaba en Galicia y en la zona de Mérida. De suerte que aunque Plinio (c. 70 d. C.) no declara que *cusculium* sea voz hispánica <lo deja entender y> como no tiene etimología en latín, hay motivo suficiente para creer que lo fuese, como afirma Mariana.

»De hecho, en su sentido propio, el vocablo sólo ha dejado descendencia en castellano y en el cat. *coscoll* 'especie de encina chaparra'. Como la grana parece primero como una especie de tiña del árbol, según las palabras de Plinio, se explica la ac. 'enfermedad de las ovejas' que tiene *coscoja* en Burgos, Santander y Ecuador (*BRAE* VIII, 420), val. *coscolla* 'enfermedad del arroz por falta de agua y putrefacción'; y análogamente podría comprenderse el logud. *cusczu*, *chircuzu*, *chercuzu*, "cigliatura, mondiglia, spazatura di grano nell'aria;² sterpo, fruscolo, legna minuta", *chercuzare* "cercate sterpi o fruscoli secchi per accendere il fuoco", galur. *cuscugia*, -ugi, "brusaglia", calabr. *cusculgia* "ramoscello secco" *cüsculu* "sorcoletto, fuscellino".³

»Si la descendencia de aquellos vocablos de Cerdeña fuese bien segura podríamos resolver sin vacilaciones, en favor de la primera, la duda que ofrecen las dos variantes *cusculium* y *coscolium* (en algunos manuscritos de Plinio); en todo caso el cat. *coscoll*, el arag. *coscollo* (Krüger, *Hochpyr.* A, I, 49) y las formas occitanas prueban que si fuese *cuscolium* la forma legítima, debería entenderse con *o* y no con *ü*⁴ como lo pone el FEW y algún diccionario latino.

»Covarr., Oudin y *DAut.* traen la voz en la ac. secundaria 'rodajuela llena de puntas que echan a los frenos, para domeñar a los caballos duros de boca',⁵ la cual se explica, como ya observa aquél, por las espinillas características que tienen las hojas de la coscoja <acc. avui molt viva i ben documentada en el castellà d'Amèrica, on consta el detall> "que hace ruido al marchar las caballerías" y "al mover su lengua

el caballo"; por este ruido característico se explica el vasco lab. *kuskuila* 'campanilla', Girona y Landas *couscoulbe* 'cascabel' (cf. FEW II, 1592b, n. 1), Céspedes *coscojo* 'llanto, sollozo'. Del cast. está tomado el pòrt. *coscoja* 'anillo de hierro en una especie de silla de montar'.⁶

Concretam ara l'estudi dels tres noms de planta catalans. Essent noms de planta es comprèn bé que no els trobem com a tals en textos de l'Edat Mj. *Coscoll* es documenta primer en Busa-Nebr. (1507) «mata on neix la grana» (B v, 6) i en el *DTò.* (1640) «*coscoy* o *coscoll*: illex, cusculium, quisquiliium». *Coscó* el trobo en un doc. del Camp de T. l'any 1752 «mates, ni *coscons* ni de garriga» (D. Recasens, *La Secuita*, 72). També *coscoll* es troba en un significat d'aquest tipus, com a apellatiu, en fonts del S. XVIII, especialment *coscoll* i *coscolla* ben identificats per Cavanilles (*Obs.* II, 329), i *coscolls* com a bona mata per fer foc (doncs, també el garric) en una vella cançó popular recollida a Menargues: «lo bon rey se'n va a cassà, / --- / no quede ningú al palau — sinó l'infant y la dida / --- / la dida n'arme un bon foc — de *coscolls* y de semia» (MilàF, *Romillo.*, 33.5). És veritat, però, que en canvi apareix sovint com a nom propi en fonts més antigues: limitant-nos a les que citen *DAG.* i *AlcM* tenim *Coscoliola*, lloc en els encontorns de Barcelona doc. de 1071, *Coscoll* cognom mallorquí en el S. XIV, *Coscoy* en el Princ. S. XIV, *Coscolla* cognom barceloní l'any 1398, *Coscollosa* a CastPna. S. XIV; i, almenys indirectament, valen com a testimonis medievals, per llur mateixa estructura o fonètica, els noms com *Coscolledo* (*BDC* XXIII, 260 i *Coscolleta* [1645, Vall d'Assua, E. T. C. I, 128], collectius en -ETUM, -TA.

Amb aquest caràcter també en tenim de *coscó*: *Coscó* cognom de Bna. i de Girona en els Ss. XIV i XV (*DAG.*), tres noms de riu o pobles (Princ., Xixona),⁷ i també NLL de tipus arcaic en el NO.: *Coscoera* a Ribagorça amb caiguda bascoide de la -N- intervocàlica, i *Coscones*. a Pinyana de Flamicell (*E. T. C.* I, 124). L'evolució fonètica del collectiu -ar en -arre (típica de l'època bascoide precatalana del Pallars, *E. T. C.* I, 139) és la millor prova que un nom com *Cosconar* a l'Alta Vall d'Àneu (terme d'Isavatre, 1957) és anterior a l'any 1000. I de cap manera no podrà ningú recusar la possibilitat que el *Cosconar* mallorquí de les muntanyes de Lluc sigui un collectiu exactament equiparable a aquest derivat de *coscó*.⁸ En violent contrast amb aquesta densitat, tenim la completa absència en la toponímia occitana, gallego-portuguesa⁹ i de bona part del domini castellà.

Com a nom d'una fagàcia o quercínia, *coscoll* és avui un terme de les terres del Migjorn. El tinc anotat ja en algun poble del Baix Gaià (Roda de Berà, 1955), però sobretot comença la seva àrea des de les muntanyes de Prades (Vallclara: Joan Sales), per les Garrigues, Priorat i enllà de l'Ebre: Els Torms, L'Albagés, Almatret, Flix, Vilella Alta (pertot *koskól*, només ací *kaskól*, 1935-6), Pratdip, Tivissa, Calaceit (1955), a Sorita (ja val., on distingeixen el *coscoll*